

VALOAREA ARTISTICĂ ȘI SEMNIFICAȚIA „PODOABELOR” ȘI AMULETELOR PALEOLITICE

Liliana CONDRATICOVA

Centrul Studiul Artelor, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei

Dans la création des premiers objets d'art on a employé les pierres, l'ivoire et les coquilles. Les amulettes et les talismans sont employés comme objets de sacrifice et de défense magique contre la malchance, la malignité et les calamités naturelles, selon les croyances magiques et sacrées. Puisque presque toujours les bijoux jouent le rôle de talisman et d'embellissement, la croyance magique est très puissante et c'est à partir d'elle que viennent toutes les informations de la lithothérapie et de la valéologie. Dès l'antiquité toutes pierreries possèdent des qualités spécifiques pour le traitement de certaines maladies; elles ont leur propre vie, et exercent une influence négative ou positive sur l'homme. L'auteur parle de leurs significations, des motifs de création et du rôle des bijoux préhistoriques dans l'art décoratif.

Printre meșteșugurile artistice, o deosebită importanță deține confecționarea podoabelor personale și de cult. În urma cercetărilor arheologice efectuate în Moldova, au fost descoperite piese de artă aplicată și obiecte de podoabă, care au îmbogățit substanțial cunoștințele noastre despre această meserie. Dar, în acest context, apar întrebări inevitabile, și anume: condițiile și premisele evoluției artei și portului podoabelor; locul și rolul lor în viața omului preistoric; când putem menționa amuletele și talismanele cu semnificație magico-religioasă și când cu certitudine vorbim despre podoabe? Și, precum căutăm explicațiile comportamentului nostru în copilărie, în cazul problemelor legate de arta podoabelor revenim în copilăria civilizației umane, în paleolitic. Răspunsurile la aceste întrebări sunt căutate de mai mulți cercetători interesați de arta podoabelor, unele dintre ele rămânând totuși de genul întrebărilor retorice, fără a primi răspuns explicit. Materialul arheologic acumulat invocă în fața cercetătorilor anumite chestiuni speciale, atât descrierea și clasificarea pieselor depistate, fără de care devine imposibilă stabilirea valorii lor istorice și artistice, cât și specificarea tehnicii de lucru și a materiilor prime utilizate. Actualmente, peste mii de ani, omul contemporan tinde să restabilească funcțiile acestor podoabe și piese de artă, înaintând numeroase ipoteze, unele dintre ele practic neverosimile. Astfel, s-a propus caracterizarea lor ca piese participante la sărbători, în rituri magice; ca obiecte de podoabă; în calitate de calendare naturale și astrologice; s-a propus analiza sub aspectul uneltelor de lucru, acordându-li-se funcții utilitare etc. E firesc să ne întrebăm însă unde și când erau purtate „podoabele” (ca piese de înfrumusețare) de omul preistoric, dependent totalmente de natură, climă și fenomene astrologice, de cules și de vânătoare, care condiționau direct hrana și traiul întregii comunități umane? Articolul în cauză nu pretinde a explica toate aspectele menționate (deși pe parcursul investigației numărul întrebărilor crește continuu), ci reprezintă o primă încercare a autorului de a căuta răspunsul la anumite întrebări privind istoria artei decorative, fiind o viziune proprie a subiectului abordat.

Arta preistorică a fost făurită de om până la apariția scrisului, prezentând arta nonverbală, din care considerente, opiniile cercetătorilor în domeniu nu sunt deloc unanime. Una dintre problemele principale prezintă clasificarea pieselor de artă paleolitică, care pot fi grupate în *articole zoomorfe, antropomorfe* și cele *ornamentate*. Conform caracterului de executare, ele sunt clasificate în *obiecte realiste* și *obiecte cu semnificație simbolică* [1, p.226]. Grupul semnificativ de podoabe posedă la fel anumite clasificări tipologice: pandantive din colți de animale cu găurile sfredelite sau decupate și scoici, mărgelile etc., fără diferențe semnificative, fiind specifică stilizarea puternică. Mărgelile, ca una dintre categoriile cele mai complet prezentate în arta paleolitică, pot fi clasificate în două tipuri: cu perforație pentru suspendare în centru și perforație similară la unul din vârfuluri. Printre pandantive se remarcă cele tăiate din os, din colți de animale, din scoici cu perforații pentru suspendare, din pietre de prundiș cu gaură, fiind considerate și astăzi purtătoare de noroc la mai multe popoare [2, p.229].

Pentru paleoliticul din spațiul Pruto-Nistrean, sunt specifice anumite amulete cu funcție magică sau podoabe, în perioada tardivă elementele ornamentale amplificându-se și diversificându-se. Ornamentul geometric include rânduri de linii scurte incizate, linii drepte paralele, linii oblice și „brăduț”. Din punctul de vedere al compoziției, ornamentul e perfect asociat formei, astfel făcându-se simțite apariția zonelor special predestinate

ornamentării, zone, care fie că se completează armonios, fie sunt separate de spații neornamentate. Un asemenea exemplu ilustrativ de ornament, formă și destinație prezintă amuleta cu profund sens simbolic (Brânzeni I-Edineț), intrată în circuitul științific drept „pește”, în conformitate cu clasificarea lui N.Chetraru, din cauza formei sale stilizate (deși discuțiile privind forma și semnificația sa sunt deschise) [3, p.228]. Amuleta, datată cronologic cu cca 32 mii ani î.Chr. (dimensiunile 11,1×3,8 cm), este tăiată dintr-o bucată de fildeș de mamut și este compusă din două părți. Partea de sus în formă de carenă plată, triunghiulară în secțiune, cu o perforație cu diametrul de 0,2 cm, lățimea părții de sus 0,7 cm, grosimea 1,7 cm. Partea de jos are forma unui triunghi și dimensiunile de 3,8×1,1 cm. Pe tot corpul amuletei se prevăd câteva rânduri de adâncituri, în total 78, executate în mod rudimentar, cu diametrele de 0,3-0,7 mm. În categoria pieselor de artă primitivă se include și figurina feminină (înălțimea 10 cm, lățimea 4,2 cm, grosimea 2,5 cm), modelată în profil și puternic stilizată. Capul și gâtul sunt redat printr-o proeminență cilindrică, pieptul – prin intermediul a două scobituri consecutive, spatele relativ încovoiat, iar abdomenul ușor bombat, picioarele sunt, ca și gâtul, modelate în formă de proeminențe cilindrice. Mai mult ca probabil că figurina reprezintă o femeie însărcinată, subiect frecvent pentru arta primitivă [4].

Descoperită la 1978, stațiunea paleolitică de la Cosăuți prezintă un inventar bogat privind prezența și folosirea podoabelor și a pieselor de artă. Printre ele se enumeră placheta din marnă ornamentată prin linii, care în ansamblu formează în plan patrulatere și romburi unite în trei grupuri, reprezentând figuri distinctive (ornamentul este executat prin ace de os ascuțite întâlnite frecvent la stațiune) [5, p.703]. Amuletele (podoabele) sunt reprezentate prin mărgelile din dinți de animal, brățări din fildeș, mărgelile de chihlimbar și coral, oase tubulare de păsări. Dintr-o bucată de marnă de formă elipsoidală a fost confecționată și o statueta de bovină. Pandantivul descris s-a păstrat fragmentar, având forma circulară, cu incizii pe perimetru, plasate la distanța de 1-1,5 mm, inițial fiind trasate 76 de incizii, păstrate numai 60. O suprafață a pandantivului este șlefuită, pe verso sunt prezentate ornamente punctiforme adâncite, din linii concentrice [6, p.5-27]. Se observă 9 linii de puncte adâncite (cu 6, și respectiv 12, 15, 15, 10, 8, 6 și 7 puncte). În partea de jos pandantivul are două scobituri slab pronunțate, prin ele fiind puțin deteriorate inciziile de pe marginea piesei. Ambele suprafețe posedă urme de vopsea neagră sau ale oxizilor de mangan. Multe obiecte au o destinație neexplicită, uneori chiar enigmatică, din motivul că nu se întâlnesc analogii în alte stațiuni paleolitice din acest areal geografic. Piesele prezintă o deosebită importanță pentru reconstituirea modului de trai, a ocupațiilor și nivelului de dezvoltare a omului paleolitic. Deosebit de interesante sunt descoperirile în unele niveluri de locuire ale mostrelor de chihlimbar, uneori sub formă de mărgelile, precum mărgelica piramidală în patru vârfuri, cu o gaură perforată pentru suspendare. După cum se știe, zăcămintele de chihlimbar în zona noastră nu există și rămâne o problemă de unde au ajuns aici piesele din chihlimbar. Mai mult ca probabil să fi fost aduse aici fie din munții Carpați, fie din alte zone, grație relațiilor de schimb ale membrilor comunității umane. Oricum, prezența mărgelilor din chihlimbar și coral denotă legăturile strânse ale locuitorilor stațiunii de la Cosăuți cu unele regiuni îndepărtate geografic. Nu mai puțin fascinante sunt fragmentele de brățară și colierul, confecționate din dinți sau gheare de animale, mărgelile, fildeș. Prezintă interes folosirea acestor piese, conform opiniei cercetătorului I.Borziac, purtate în procesul dansului în calitate de „zornăitoare” [7, p.8-12]. După anul 1996, la Cosăuți au fost depistate peste 50 de piese de artă aplicată și de podoabă, cu incizii și motive ornamentale [8, p.183-192]. Mult mai rar sunt descoperite inelele, cum ar fi cazul celui din fildeș de mamut, cu un mic mâner, de formă rotundă; brățările, cum sunt fragmentele de brățară de fildeș de mamut, cu suprafața șlefuită, de forma lentilelor sau dreptunghiulare [9]. Și în stațiunea Climăuți II-Șoldănești au fost depistate numeroase piese din silix, oase de mamifere, piese de uz comun, obiecte de artă și podoabe realizate din os, corn, fildeș, cochilii de moluște, care, în ansamblu, permit să determinăm prezența unei așezări umane de lungă durată din paleoliticul superior.

Pentru paleolitic sunt frecvent specifice mărgelile, de exemplu, din scoici de mare, cu găuri pentru a fi suspendate, unele cu urme de vopsea roșie; mărgelile confecționate din oase tubulare de animale, de formă cilindrică, care pot fi clasificate în două grupuri: pe suprafața cărora sunt realizate tăieturi cilindrice rotunde, trasate pe suprafața șlefuită, și mărgelile cilindrice, cu suprafața netedă șlefuită. Despre confecționarea mărgelilor la Climăuți de către oamenii preistorici relatează și semifabricatele din os tubular. Piesele de podoabă au fost confecționate și din cochilii coniforme. În partea superioară a alveolelor, erau perforate orificii pentru suspendare. Au fost depistate 24 piese cu găuri și peste 100 de cochilii fără găuri ori cu marginile alveolelor deteriorate, pe 16 piese fiind atestate urme de ocră roșu. Aceste piese au fost depistate pentru prima dată în

zonă, dar cu similitudini în materialele unor stațiuni paleolitice din zonele limitrofe. În incinta presupusei locuințe, au fost depistate și opt mărgel, confecționate prin retezarea oaselor tubulare, care, inițial, erau ornamentate sau nu cu incizii. Printre obiectele de podoabă figurează două piese din fildeș de mamut – semifabricate pentru brățări masive și două fragmente. Aceste piese oferă o rară posibilitate de analiză nu numai a procesului de confecționare a brățărilor în epoca paleolitică, dar și urmărirea etapelor de realizare. Într-un caz a fost utilizată o bucată de fildeș, pregătită pentru confecționarea unei brățări încă la stadiul inițial, în al doilea caz, brățara era deja conturată și urma a fi șlefuită. În baza acestor mostre, pot fi urmărite modalitățile de prelucrare a fildeșului: găurire, perforare, șlefuire, ornamentare prin gravare. Printre alte piese menționăm două unelte din oase de mamut, două fragmente de vârfuri de lance și o piesă cu o destinație neclară, dar prelucrată ca și semifabricatele pentru brățări [10]. În paleoliticul tardiv se perfecționează tehnica cioplirii silexului, se schițează primele manifestări artistice, în funcție de situație se poartă podoabe, reprezentate prin pandantive, amulete și mărgel.

În așa mod, analizând piesele de artă aplicată din stațiunile din Moldova, putem menționa că vestigiile artistice din paleolitic sunt atât abstract-geometrice, cât și figurative. Sunt frecvente scrijeliturile pe os, inciziile formând rețele de linii, romburi, zigzaguri etc., iar uneori și animale puternic stilizate, pești sau păsări. Despre motivația executării operelor de artă, la început foarte rudimentare, se mai poartă discuții. S-a avansat ipoteza impulsului pe care l-a simțit omul primitiv “*de a desăvârși pur și simplu ca imagine recognoscibilă ceea ce natura îi prezenta cu aproximație*” [11, p.350]. Tentația de a face ca piatra să semene și mai mult cu imaginea din natură îl îndemna pe „artistul” primitiv să intervină, conferind obiectului aspectul dorit. Cel mai des, motivația care-l animă pe omul primitiv să realizeze imagini figurative este legată de practicile magice care aveau un scop pragmatic precis. Omul primitiv stabilea o relație directă între dorința de a vâna și înfățișarea animalului străpuns de o lance. Sunt frecvente și semnele simbolice ale căror sens obscur se pretează la diverse interpretări, primele teorii privind semnificația magică a artei paleolitice fiind înaintate de către S.Reinach în anul 1903 în studiul *L'art et la magie (Arta și magia)* [12, p.5].

Piese posedă sensuri simbolice adânci, și în pofida numeroaselor ipoteze de explicare, nu sunt descifrate și pare-se vor constitui obiectul de studiu nu al unei generații de cercetători. Aceste podoabe, statuete antropomorfe și zoomorfe, discuri și alte piese de artă aplicată, luând în considerație mai mulți factori de ordin psihologic, social și economic, ar putea avea, după părerea noastră, o utilizare mult mai vastă, care ar putea fi specificată în urma eventualelor analize ale pieselor din Moldova și analogiile sale, dar și a literaturii de specialitate. Piese ar putea fi utilizate mai degrabă în calitate de amulete decât de podoabe, purtate de către membrii comunității primitive, care ar putea favoriza o mai bună vânatoare, pescuit sau cules, omul preistoric fiind legat de aceste ocupații în mod direct. „Sunetele” sau, mai bine spus, „zgomotele” provocate de către anumite podoabe („zornăitoare”) ar avea misiunea de a atrage (sau invers, a speria) animalul, participând la ritual magic executat de fiecare dată înainte de vânatoare, din care nu se întorceau toți vânătorii sau veneau fără prada dorită. În timpul acestor dansuri, erau intonate „cântece” ritualice, care erau partajate metric și grupate într-un mod special, prin monotonia repetată, aduceau la extaz participanții la vânatoare, efect menționat și de M.Eliade. Înfrumusețarea, după părerea noastră, nu era absolut pe prim-plan la omul paleolitic, majore fiind căutarea adăpostului, a blănurilor pentru a se feri de friguri și hrană pentru toți. Pe de altă parte, în societatea, unde bărbații și femeile se ocupau în mod egal cu vânatul, pescuitul sau culesul, nu putem afirma cu certitudine, cine avea prerogativa de a purta cu predilecție podoabele și era posesorul pieselor de artă. Ar fi corect să admitem că aceste piese erau atributele mai degrabă ale unui șaman (vrăjitor), care posedă tehnicile de a aduce la exaltare maximă membrii comunității, de a se orienta după stele și a prezice unele fenomene naturale. Șamanul pregătea terenul pentru o nouă vânatoare, prezicând prin metodele sale succesul numai în timp și loc anumit. El știa să invoce sufletul prăzii dorite, a ursului sau a mamutului, dar niciodată a animalului-totem, ocrotitorul comunității date a oamenilor paleolitici, ei întruchipându-se cu un animal puternic, viteaz. Dovadă servesc investigațiile modului de trai al aborigenilor, după care vânătorul, care dorește să prindă animalul (cangur), pentru un timp trece în totemul cangurului, pentru a avea posibilitatea de a ucide și a mânca animalul vânat [13, p.182]. Din cele expuse anterior, constatăm că podoabele fac parte integrantă din sărbătoarea arhaică și ocupă un loc deosebit de important în viața fiecărui membru, fiind specificate *le sacre et le profane* (sărbătoarea și cotidianul), datorate vieții obișnuite și riturilor, legate de practicile magico-vânătoarești posedate de comunitate [14, p.11].

În ceea ce privește semnificația simbolică a semnelor depistate pe anumite piese de artă paleolitică, ținem să subliniem că semnele, generate de anumite fenomene naturale, sunt capabile de a se transpune pe alte

subiecte sau fenomene, deseori pierzându-și semnificația inițială, devenind, cu timpul, elemente de descriere a obiectului. Putem vorbi despre semnificația semnelor doar în complex, luând în considerație mai multe piese de pe un areal geografic, simbolurile fiind independente, dar și condiționându-se reciproc în anumite rituri [15, p.55]. Simbolurile prezintă manifestarea într-o formă neverbală a emoțiilor și ideilor, exercitând anumite funcții, de cele mai dese ori, psihofiziologice. O altă problemă, de care erau preocupați oamenii preistorici, prezintă tema cosmogonică, la care, de altfel, revine permanent și omul contemporan. Problemele legate de apariția omului și a lumii, redată prin numeroase mituri privind haosul total, aspecte legate de matriarhat și patriarhat, diferențierea socială și economică etc., sunt elucidate în mituri, legende, dar și în povești populare, în care podoabele nu sunt lipsă, ci, dimpotrivă, deseori joacă un rol foarte important (mărul de aur, inele, cercei). Astfel, una din legende spune că de la început dominau femeile, dar un bărbat a urmărit dansurile rituale ale femeilor și a furat puterea lor magică, ascunsă sub brățări, după care femeile au cedat întâietatea [16, p.82] (de fapt, fiind o explicație a trecerii de la cules la vânătoare, la descendența patriline, unde rolul principal le revine, fără îndoială, bărbaților). Acest mit ar putea explica prezența în stațiunile paleolitice a brățărilor, pandantivelor și colierelor cu anumite proprietăți magice. Podoabele erau confecționate din materii cu sens simbolic: din colți de animal (posesorul să preia puterea ursului, viclenia vulpii ș.a.), din pietre colorate (omul să fie tare ca piatra). Merită atenție și numărul de colți sau pietre, purtate în colier sau ca pandantiv. Acesta ar putea semnifica numărul animalelor vâdate, și respectiv, asocierea puterii sale cu puterea animalelor, un fel de talisman cu funcții apotropaice, care, conform concepției omului preistoric, devine o demonstrație tacită a dibăciei și puterii posesorului, menit să insufle și frică animalelor sau concurenților de a ocupa locul conducătorului. Luând în considerație tenacitatea și duritatea fildeșului, trebuie să recunoaștem că omul paleolitic posedea tehnicile de lucru cu acest material organic, deci putem admite existența unei categorii de „meșteri” care se ocupau de confecționarea podoabelor și statuetele antropomorfe și zoomorfe. Rămâne de stabilit care era statutul său în comunitatea oamenilor primitivi, deși putem presupune că meșterul, care posedea tehnica de confecționare a amuletei apotropaice, se plasa social mai presus de restul oamenilor, poate la aceeași treaptă cu conducătorul tribului, șamanul (sau chiar el!), păstrând cu strictețe tainele meseriei sale. Piese depistate pe teritoriul Moldovei (Cosăuți, Brânzeni, Climăuți) denotă cunoașterea tehnicilor de perforație a fildeșului, a osului, a pietrei, a moluștelor, șlefuirea lor pentru acordarea suprafeței netede, incizarea ornamentului necesar, în funcție de menirea piesei confecționate. Aceste incizii ar putea însemna atât un calendar astrologic, pentru a putea participa la timp la vânătoare, cât și o anumită evidență a diferitelor valori (animale sau păsări vâdate). Posibil că aceste calcule erau efectuate de meșterii care confecționau podoabele sau de către conducătorul care posedea asemenea cunoștințe.

Pe de altă parte, tendința omului spre evidențiere din masa identică de oameni, de subliniere a statutului său, a condiționat în permanență progresul, tendința spre a confecționa haine, podoabe sau locuințe deosebite. În paleolitic această tendință de subliniere a „eu”-lui său consta în înfrumusețarea hainelor purtate (despre confecționarea hainelor din blănuri relatează acele și portacele descoperite, uneltele de lucru specifice, răzuitoarele), colorarea lor cu pigmenți naturali și minerali, portul podoabelor specifice, tatuajul sau lezarea corpului, corespunzător situației (vânătoare, nașterea unui copil sau decesul unui membru). Evidențierea și sublinierea statutului său în societate constituiau o motivație forte pentru dezvoltarea continuă a artei podoabelor pe teritoriul studiat. Astfel, către începutul mil. III î.Chr., prelucrarea pietrelor, a fildeșului, pielii, erau la o treaptă înaltă de dezvoltare. Are loc formarea esteticii formeii utilitar-artistice, își fac apariția compoziții ornamentale și de subiect. Din aceste considerente, oamenii preistorici aveau o necesitate explicită în frumusețe. Meșterul care confecționa un anumit articol, tindea să îmbine armonios calitățile estetice ale obiectului cu cerințele față de pragmatismul său. Străduința de a avea toate necesare la plecare în împărăția morților, regatul umbrelor sau al viselor, a generat o „industrie” întregă de producere a amuletelor, talismanelor și a podoabelor, a uneltelei de silex și a armelor de vânătoare. Din aceste considerente, în preistorie nu puteau exista articole inutile și nesemnificative, omul preistoric nu executa nici un obiect fără rost și scop bine determinat și dictat de Lună, Soare și astre. Toate piesele conțineau un sens simbolic profund, rol utilitar, funcție predestinată și bine meditată [17, p.13].

Descrierea pieselor din epoca paleoliticului tardiv ne conduce spre ideea că ornamentul tăiat geometric și cel punctiform adâncit se păstrează și se dezvoltă în perioadele ulterioare, iar subiectele de bază redată prin aceste ornamente rămân a fi animalele stilizate, redată stilizat. În acest scop, „meșterul” primitiv avea nevoie exclusiv de redarea prin contur sau numai stilizarea capului animalului, în acest sens, fiind reliefate și mai

evident semnele simbolice, sensul cărora este pierdut (deși se fac numeroase tentative de restabilire și decifrare a simbolurilor, dar care reprezintă în mod exclusiv viziunea noastră subiectivă privind lumea înconjurătoare văzută de către omul primitiv). În paleoliticul tardiv, semnele simbolice conviețuiesc alături cu cele realiste, ultimele fiind inițial schematic, convenționale. Etapa supremă de evoluție a artei paleolitice tardive reprezintă apariția noilor trăsături, precum integritatea ornamentului, modificarea stilului imaginilor zoomorfe și apariția motivelor antropomorfe, diversificarea semnelor simbolice convenționale atingând o anumită perfecțiune. Totodată, merită atenție un aspect important al creației artistice din paleolitic – anume legătura nemijlocită a esteticului cu activitățile profesate (vânat, pescuit), astfel, ornamentul tăiat pe uneltele de silex posedă sens simbolic, dar și funcțional, pragmatic [18, p.230]. Aceste unelte și amulete-podoabe cu variate ornamente și motive zoomorfe sau antropomorfe sunt în legătură directă și cu mediul climatic al regiunii, din care rezultă apariția și dispariția unor animale, furnizori de blană și hrană, dispariția animalelor mari și apariția celor mai mici, încălzirea climei etc. În pofida faptului însă că a fost depistat un număr nu prea mare de podoabe paleolitice, ele reprezintă argumente solide privind dezvoltarea reprezentărilor estetice și pragmatice ale omului paleolitic. Paleoliticul se caracterizează și prin influența imaginilor naiv-realistice, mai mult totemice ale imaginilor zoomorfe. Totodată, își fac apariția și anumite reprezentări privind viața după moarte, omul paleolitic crezând că și după moarte defunctul are nevoie de haine, unelte și amulete protectoare, obiecte reale și deloc votive, simbolice [19, p.232]. Omul nu se vedea în această perioadă separat de colectivul în care conviețuia, separat de lumea reală care îl înconjură, iar colectivul uman nu se separa de natură, de mediul înconjurător, de unde și necesitatea de amulete sau toteme care aveau menirea de a proteja de condițiile climaterice nefaste, de a îmblânzi animalul la vânatoare, de a se înmulți, omul creând reprezentările realității înconjurătoare. În acest context, pandantivele antropomorfe pot fi clasificate în câteva categorii: cu proporții clasice; *tipul steatopic*, cu bazinul proeminent; *tipul steatomic*, cu șoldurile voluminoase și *tipul voluminos*, în care toate părțile corpului feminin sunt redede excesiv masiv. Statuetele antropomorfe sunt diferențiate și în funcție de lipsa sau prezența unui anumit ornament incizat, care în unele situații redă părțile corpului, amuletele de pe gât sau haina și coafura purtată [20, p.3-21]. Figurinele antropomorfe (feminine) ar putea avea anumite semnificații, și anume: imaginea unei femei reale; idealul estetic al timpului; ele fac parte din cultul fertilității și fecundității; sunt preotese ale cultului profesat sau reprezentări ale strămoșilor [21, p.63], dar care însă nu pot fi descifrate cu desăvârșire de cercetătorul contemporan, rămânând a fi la nivelul unor ipoteze. Tot din aceste considerente, discuțiile privind sensul pieselor descoperite (amulete sau podoabe) va persista în continuare.

Materialul cercetat, care nu este pe departe complet, precum și ipotezele înaintate sau reamintite, invocă anumite concluzii privind activitățile economice practicate de către comunitatea oamenilor paleolitici, dar și privind riturile magico-vânătoarești, concepțiile de folosire a podoabelor și amuletelor cu funcții variate. Piese depistate reprezintă un complex întreg de ornamente și simboluri incizate, denotând varietatea reprezentărilor artistice ale locuitorilor. Figurinele feminine erau purtate ca pandantive, iar reprezentarea lor stilizată, în formă de femei gravide, denotă cultul fertilității, a Femeii-Mame, de care depindea evoluția ulterioară a întregii comunități. Figurinele zoomorfe, cu ornament incizat pe ele, denotă folosirea lor în ritul magico-vânătoresc, simbolizând procedeul de ucidere a animalului practicat înainte de vânatoare. Ulterior, aceste scene de vânare a animalului cu sulițe, lănci, prezentarea rănilor votive, de pe plachetele de fildeș reduse ca mărime, vor trece pe picturile rupestre, evocând adevărate scene de vânatoare. Meșterii paleolitici deja cunoșteau farmecul ornamentului expus ritmic, demonstrat prin pandantivele cu puncte incizate (Cosăuți, Brânzeni, Mitoc), care ar putea reprezenta rănilor votive, dar și calendarul astrologic sau vânătoresc. Un alt motiv ornamental descoperit este ornamentul spiraliform, care ar putea reprezenta atât un calcul matematic efectuat de comunitatea vânătorilor, cât și element astrologic, care schematic arată fazele lunii, iar omul se orienta în viața cotidiană după stele și Lună, ceea ce era natural. Aceste motive ornamentale au fost folosite ulterior cu exuberanță de purtătorii culturii Cucuteni, spirala, punctul, zigzagul, cercul stilizat (semnificând astrele sau Soarele), devenind, practic, cele mai solicitate motive decorative pe parcursul secolelor, ajungând cu succes și în arta modernă și contemporană.

Totodată, arta preistorică a avut un impact deosebit asupra artei decorative autohtone, unii meșteri stăruind să posede tehnica de șlefuire a fildeșului și confecționarea podoabelor în stil „primitiv” (drept exemplu, colierul de fildeș executat de bijutierul moldovean Alexei Marco). De o mare popularitate actualmente se prezintă variate podoabe, confecționate din forme naturale, ciudate, asimetrice, care deseori ne conduc spre paleolitic, interes asociat cu renașterea credințelor în proprietățile talismanelor și ale pietrelor naturale, portul podoabelor

în funcție de semne astrologice, cu puteri ocrotitoare etc. Tendința în vogă este semnalată, mai ales, la începutul secolului XXI în țările din spațiul postsovietic, timp îndelungat lipsit de posibilitatea de a merge în pas cu tendințele artistice ale lumii mondene. Analiza amuletelor și podoabelor purtate de omul paleolitic au permis clasificarea lor, analiza simbolurilor utilizate, a motivației de utilizare și, nu în ultimul rând, a impactului asupra evoluției artei contemporane a bijuteriilor.

Referințe:

1. Палеолит СССР. - Москва: Наука, 1984.
2. Ibidem.
3. Ibidem.
4. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (MNAIM), FB 27727.
5. Свод памятников истории и культуры Молдавской ССР. Северная зона. Макет. - Кишинев: Штиинца, 1987.
6. Borziac I., Otte M., Noiret P. Piese de artă paleolitică și de podoabă de la stațiunea paleolitică cu mai multe niveluri de locuire Cosăuți din zona Nistrului Mijlociu // Revista arheologică. - Chișinău. - 1998. - Nr. 2.
7. Ibidem.
8. Borziac I. Noi piese de artă mobilă, podoabă și exotice de la stațiunea pluristratigrafică gravetiană de la Cosăuți de pe Nistrul Mijlociu // Revista Arheologică. - Chișinău. - 2005. - Nr. 1.
9. MNAIM, FB 19533.
10. www.cnaa.asm Borziac I. Paleoliticul superior din spațiul Carpato-Nistrean (cronostratigrafie, culturogeneză, paleoecologie): Teza de doctor habilitat în științe istorice. Cu titlul de manuscris. - Chișinău, 2008.
11. Florea V., Szekely Gh. Mică enciclopedie de artă universală. – Chișinău: Litera, 2005, p. 350.
12. Абрамова З.А. Изображение человека в палеолитическом искусстве Евразии. - Москва-Ленинград: Наука, 1966.
13. Абрамян Л.А. Первобытный праздник и мифология. - Ереван: Издательство АН Армянской ССР, 1983.
14. Ibidem.
15. Ibidem.
16. Ibidem.
17. Разина Т.М. О профессионализме народного искусства. - Москва: Советский художник, 1985..
18. Палеолит СССР.
19. Ibidem.
20. Абрамова З.А. Изображение человека в палеолитическом искусстве Евразии.
21. Ibidem.

Prezentat la 26.10.2009